

Ewa M. Skorek, Grzegorz Hryniewicz, Anita Famuła-Jurczak
Uniwersytet Zielonogórski

Zawodowe uwarunkowania zaburzeń głosu u nauczycieli szkół podstawowych - wybrane zagadnienia

Professional determinants of voice disorders
in primary school teachers - selected issues

Wprowadzenie

Nauczanie i wychowanie towarzyszy człowiekowi już od czasów pierwotnych wspólnot. Pierwszy w dziejach świata nauczyciel rozpoczął swoją pracę około 2200 lat p.n.e.¹. Chociaż od tamtego czasu warunki pracy nauczycieli i przygotowanie do zawodu diametralnie się zmieniły, to jednak jeden element jest wspólny dla profesji nauczycielskiej, niezależnie od osi czasu, na którą przypada jej działalność: głos jest od zawsze – w ujęciu metaforycznym – podstawowym narzędziem pracy nauczyciela.

Zawód nauczyciela należy do zawodów stawiających znaczne wymagania narządowi głosowemu². Badania Instytutu Medycyny Pracy

¹ W. Wołoszyn-Spirka, *W poszukiwaniu realistycznych podstaw moralnego postępowania nauczyciela*, Bydgoszcz 2001, s. 87.

² Komisja ekspertów Unii Europejskich Foniatorów sklasyfikowała zawody w zależności od wymagań stawianych narządowi głosu: „[...] I – zawody wymagające specjalnej jakości głosu (śpiewacy solowi, śpiewający w chórze aktorzy, mówcy radiowi i telewizyjni); II – zawody stawiające znaczne wymagania narządowi głosowemu (nauczyciele i inne zawody pedagogiczne, zawodowi mówcy, jak tłumacze, telefonistki, politycy, przedszkolanki, wychowawcy); III – zawody wymagające większej niż

wskazują, że co roku notuje się ponad trzy i pół tysiąca zachorowań na choroby narządu fonacyjnego, przy czym w 90% chorymi są nauczyciele³. Z innego zestawienia wynika, że około 15% nauczycieli cierpi na poważne zaburzenia głosu, a jeszcze do niedawna prawie 71% chorych z dysfonią zawodową nie miało szkolonego głosu⁴. Problemy z głosem pojawiają się nawet u nauczycieli kontraktowych – występują już w drugim roku ich pracy⁵. Zaobserwowano także wzrost procentowego udziału przewlekłych chorób narządu głosu związanych z nadmiernym wysiłkiem w stosunku do wszystkich chorób zawodowych – w 1995 roku wynosił 26%, a w 1999 roku – 35%⁶. Statystyki występowania zaburzeń głosu różnią się znacznie i wskazują, że od 20% do 90% nauczycieli zgłasza subiektywne dolegliwości głosowe. Na niekorzystną sytuację nauczycieli wskazują badania na całym świecie. Na przykład, stwierdzono, że ponad 38% amerykańskich nauczycieli uskarża się na dolegliwości z zakresu narządu głosu związane z wykonywaną pracą a 39% przerywa zatrudnienie z tego powodu⁷. Wśród polskiej grupy zawodowej nauczycielek występowanie zaburzeń głosu odnotowywano dwu i trzykrotnie częściej niż u kobiet niepracujących głosem⁸.

przeciętna wydolności głosowej oraz zawody wykonywane w hałaśliwym środowisku (prawnicy, sędziowie, lekarze, wojskowi, sprzedawcy, pracownicy zatrudnieni w hałaśliwym przemyśle, gdzie potrzebna jest komunikacja ustna o odpowiednim natężeniu głosu, przekraczającym natężenie hałasu)” [A. Pruszewicz, *Zawodowe zaburzenia głosu*, [w:] *Foniatria kliniczna*, red. A. Pruszewicz, Warszawa 1992, s. 205-210, s. 206].

³ *Głos narzędziem pracy: poradnik dla nauczycieli*, red. M. Śliwińska-Kowalska, Łódź 1999, s. 45.

⁴ A. Pruszewicz, *Zawodowe zaburzenia...*, op. cit., s. 206.

⁵ K. Marek, *Choroby zawodowe*, Warszawa 2001, s. 461.

⁶ B. Tarasiewicz, *Mówię i śpiewam świadomie: podręcznik do nauki emisji głosu*, Kraków 2003.

⁷ E. Smith, S.D. Gray, H. Dove, L. Kirchner, H. Heras, *Frequency and effects of teachers' voice problems*, „Journal of Voice”, 1997, 11(1), s. 81-87.

⁸ M. Śliwińska-Kowalska, E. Niebudek-Bogusz, M. Fiszer, T. Los-Spychalska, P. Kotyło, B. Sznurowska-Przygocka, M. Modrzewska, *The prevalence and risk factors for occupational voice disorders in teachers*, „Folia Phoniatria et Logopaedica”, 2006, nr 58(2), s. 85-101.

Jeszcze pod koniec XX wieku nauczyciele nie byli obligatoryjnie przygotowywani w zakresie emisji i higieny głosu. Obowiązek ten wprowadzono dopiero na początku XXI wieku. Obecnie uczelnie wyższe przygotowujące przyszłych nauczycieli uwzględniają w programach kształcenia treści związane z emisją i higieną głosu, a nauczycielom nie mającym przygotowania w tym zakresie pracodawcy oferują liczne szkolenia, kursy i warsztaty⁹. Działania profilaktyczne mają przełożenie na statystyki występowania przewlekłych chorób głosu, które w ostatnich latach notują wyraźną tendencję spadkową – w 2004 roku zarejestrowano 23,2% przypadków, co pod względem częstości występowania dało przewlekłym chorobom głosowym pierwsze miejsce na liście chorób zawodowych¹⁰, a w 2016 roku – 9,7% i trzecie miejsce na liście¹¹.

Pomimo zaobserwowanych optymistycznych tendencji, trudno nie oprzeć się przekonaniu, że podjęta profilaktyka dała połowiczny skutek – pomimo objęcia nią (w różnych formach) większości nauczycieli i wszystkich studentów przygotowujących się do zawodu, dla wielu nauczycieli utrzymanie funkcjonowania narządu głosu na optymalnym poziomie jest nadal problemem. Ponadto, dysfonie zawodowe ciągle jeszcze utrzymują się w czołówce listy złożonej z dwudziestu sześciu chorób o podłożu zawodowym. W związku z tym, wydaje się, że – po pierwsze – samo wprowadzenie obowiązkowych zajęć z emisji głosu dla kandydatów do zawodu nauczycielskiego jest jeszcze za mało skuteczne, po drugie – należałoby przyrzeć się bliżej efektywności kształcenia umiejętności poprawnej techniki tworzenia głosu oraz – z uwagi na to, że nauczyciele (zwłaszcza szkół podstawowych) pracują w środowisku nie zawsze sprzyjającym higienie głosu – czynnikiem ryzyka zaburzeń głosu związanych ze środowiskiem pracy nauczyciela.

Omawiając problematykę zawodowych uwarunkowań problemów

⁹ M. Rzepa, *Choroby zawodowe narządu głosu wśród nauczycieli*, „Nauczyciel i Szkoła”, 2010, 3(48), s. 141-153.

¹⁰ N. Szeszenia-Dąbrowska, U. Wilczyńska, W. Szymczak, *Choroby zawodowe stwierdzone w Polsce w 2004 r.*, „Medycyna Pracy” 2005, 56(4), s. 276.

¹¹ B. Świątkowska, W. Hanke, *Choroby zawodowe w Polsce w 2016 roku*, „Medycyna Pracy” 2018, 69(6), s. 644.

głosowych u nauczycieli szkół podstawowych, należy bliżej przyjrzeć się dwóm zagadnieniom: (1) istocie problemów głosowych u nauczycieli oraz (2) czynnikom, które mogą mieć związek z ich powstawaniem, przy czym w tym miejscu nieco szerzej przedstawione zostaną dwa z nich – emisja i higiena głosu oraz kompetencje nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu.

Pierwszy z wymienionych – emisja i higiena głosu – wskazywany jest najczęściej w kategorii czynników ryzyka i czynników chroniących. Z kolei drugi, stanowi obszar słabo rozpoznany – dotąd opublikowano niewiele raportów i wyników badań naukowych, w których kompetencje zawodowe nauczyciela rozpatrywane są w kontekście emisji i higieny głosu a kategoria kompetencji sporadycznie włączana jest do listy zmiennych mających związek z zaburzeniami głosu.

Problemy głosowe u nauczycieli (dysfonia zawodowa)

Problemy głosowe u nauczycieli (dysfonie zawodowe) nie są zjawiskiem incydentalnym. Dla potrzeb niniejszego opracowania przyjęto, że problemy głosowe rozumiane są jako dysfonie¹², czyli wielopostaciowe zaburzenia głosu, w których zmianom patologicznym mogą ulegać: sposób emisji głosu, czas fonacji, częstotliwość, natężenie, zakres głosu i jego barwa¹³. W dysfonii zawodowej zasadniczym czynnikiem etiologicznym jest przewlekły nadmierny wysiłek głosowy, związany z wykonywaną pracą¹⁴.

Najczęściej spotykane objawy zaburzeń głosu o podłożu zawodowym (dysfonii zawodowych, tzw. „głosu zawodowego”) to: nawykowe chrząkanie, uczucie przeszkody w gardle, zmatowienie głosu, zawężenie skali głosu, skrócenie czasu fonacji, okresowe zaniki głosu, utrwalona chryпка a nawet bezgłos. Początkowo zaburzenia mają charakter dysfonii czynnościowych – brak jest zmian morfologicznych w narządzie głosu, a dysfunkcja jest odwracalna. Dysfonie

¹² Terminy „problemy głosowe”, „dysfonia”, „zaburzenia głosu” stosowane są w niniejszej pracy zamiennie.

¹³ M. Maniecka-Aleksandrowicz, *Klasyfikacja zaburzeń głosu*, „Audiofonologia” 1997, 10, s. 62-67.

¹⁴ A. Pruszewicz, *Zawodowe zaburzenia...*, op. cit., s. 206.

czynnościowe są wynikiem nieprawidłowych mechanizmów fonacyjnych z zaburzoną koordynacją oddechowo-fonacyjno-artykulacyjną. U osób pracujących głosem zaburzenia czynnościowe wyprzedzają najczęściej pojawienie się zmian organicznych na fałdach głosowych¹⁵.

Zaburzenia spowodowane nadmiernym obciążeniem głosu w Polsce uznane zostały za chorobę zawodową dopiero w 1974 roku¹⁶. W załączniku do *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1974 r. w sprawie chorób zawodowych* stanowiącego wykaz chorób zawodowych w poz. 9 zamieszczono „[...] przewlekłe choroby krtani (niedowłady strun głosowych, guzki śpiewacze)”, a w przykładowych wyliczeniach rodzajów prac, których wykonywanie naraża na chorobę wymieniono: „[...] praca nauczycieli, śpiewaków, telefonistek”¹⁷. W wykazie chorób znajdującym się w załączniku do aktualnie obowiązującego *Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 2009 roku w sprawie chorób zawodowych* w poz. 15 wyszczególnione zostały „[...] przewlekłe choroby narządu głosu spowodowane nadmiernym wysiłkiem głosowym, trwającym co najmniej 15 lat”. Zalicza się do nich: (1) guzki głosowe twarde, (2) wtórne zmiany przerostowe fałdów głosowych, (3) niedowład mięśni wewnętrznych krtani z wrzecionowatą niedomykalnością fonacyjną głośni i trwałą dysfonią. We wszystkich trzech przypadkach okres, w którym wystąpienie udokumentowanych objawów chorobowych upoważnia do rozpoznania choroby zawodowej wynosi dwa lata¹⁸.

¹⁵ *Rehabilitacja zawodowych zaburzeń głosu: poradnik dla nauczycieli*, red. M. Śliwińska-Kowalska, E. Niebudek-Bogusz, Łódź 2009; M. Rzepa, *Choroby zawodowe ...*, op. cit.; E. Bińkuńska, *Emisja głosu mówionego*, Bydgoszcz 2012, s. 102.

¹⁶ W pierwszym dokumencie z 1954 roku zaburzenia głosu nie zostały ujęte w wykazie chorób zawodowych [*Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 lipca 1954 r. w sprawie wykazu chorób zawodowych*, Dz.U., 1954, nr 35, poz. 146].

¹⁷ *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1974 r. w sprawie chorób zawodowych*, Dz.U., 1974, nr 45, poz. 271.

¹⁸ *Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 września 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie chorób zawodowych*, Dz.U., 2013, poz. 1367.

Zachowania ryzykowne, czynniki ryzyka i chroniące

Człowiek przejawia różne typy zachowań rzutujących także na kondycję jego zdolności komunikacyjnej – jedne zachowania będą jej sprzyjać, inne przyczynią się do wystąpienia nieprawidłowości.

Przyjęto, że zachowania ryzykowne to takie poczynania człowieka, które niosą ryzyko negatywnych konsekwencji dla jego zdolności komunikacyjnej¹⁹ – zaburzą jej rozwój, powodują częściową/całkowitą jej utratę lub funkcjonowanie na obniżonym poziomie²⁰.

Zgodnie z wieloczynnikowym modelem zdrowia, zdolność człowieka do fonacji jest rezultatem oddziaływania bardzo złożonego kompleksu czynników: genetycznych, biologicznych, psychologicznych, kulturowych, społecznych, politycznych, ekonomicznych oraz rozmaitych wydarzeń życiowych, przy czym ze względu na kierunek oddziaływań wyróżnia się czynniki ryzyka i czynniki chroniące. O czynnikach ryzyka lub chroniących mówimy wówczas, gdy ich związek z zaburzoną zdolnością komunikacyjną został udowodniony²¹.

Czynniki ryzyka to cechy, sytuacje i warunki sprzyjające zaburzeniom mowy. Wśród nich wyróżnia się czynniki, na które człowiek nie ma wpływu, tzw. niemodyfikowalne (np. wiek, płeć, obciążenia genetyczne) i takie, na których występowanie lub natężenie mamy wpływ, np. słaba aktywność fizyczna i poznawcza, nieprawidłowe nawyki żywieniowe, stres, przemęczenie, przeciążenie głosu, niewłaściwe wzorce językowe, brak kontaktu z językiem, nadmierny hałas²².

Czynniki chroniące to cechy, sytuacje i warunki zwiększające odporność człowieka na działanie czynników ryzyka – wzmacniają zdolność komunikacyjną, osłabiając przy tym negatywne wpływy czynników ryzyka. Przykłady czynników chroniących to np.:

¹⁹ W tym przypadku – fonacji.

²⁰ E.M. Skorek, *Profilaktyka logopedyczna – poziomy i strategie*, [w:] *Wielowymiarowość przestrzeni profilaktyki logopedycznej*, red. E. M. Skorek, Zielona Góra 2017, s. 51-92.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

stymulacja językowa dzieci, odpowiednia dieta, zachowanie higieny, aktywność ruchowa i poznawcza, odpoczynek, dbanie o zdrowie, unikanie stresu, dostęp do opieki logopedycznej i odpowiednia polityka informacyjna²³.

Czynniki wywołujące dysfonię zawodową dzieli się na zewnętrzne i wewnętrzne (osobowe). Do czynników zewnętrznych najczęściej zalicza się, m. in.:

1. przedłużony czas pracy głosem – czas pracy nauczycieli waha się w granicach 18-24 godzin tygodniowo i jest to duże obciążenie dla głosu; jedna lekcja liczy 45 minut i nauczyciel w zasadzie bez przerwy posługuje się głosem; wymaga to ciągłego napięcia i rozluźniania mięśni krtani i aparatu artykulacyjnego, fonacji itp.; każda kolejna lekcja, mimo kilkuminutowych przerw, jest coraz większym obciążeniem dla narządów mowy i oddechowych,
2. praca w hałasie – poziom hałasu na przerwach i dźwięk dzwonka szkolnego (ok. 95-110 decybeli) znacznie przekracza dopuszczalne normy, które wynoszą 85 decybeli; po 59 minutach w takim hałasie stan słuchu powraca do normy po około 479 minutach odpoczynku; dodatkowo na podwyższony poziom hałasu nauczyciele często reagują podniesionym głosem, co powoduje zbyt głośne mówienie u dzieci,
3. nieodpowiednie warunki akustyczne w miejscu pracy – sale lekcyjne niestety często nie są wyciszone i/lub brak w nich elementów, które zapobiegałyby pogłosowi; w obu przypadkach wymaga to od nauczyciela stosowania takiego natężenia głosu, aby wszyscy uczniowie go słyszeli; dodatkowym elementem utrudniającym pracę głosem – szczególnie w przedszkolach i szkołach podstawowych – jest brak wyposażenia sal w aparaturę nagłaśniającą,
4. złe warunki klimatyczne pomieszczeń – często powietrze jest przegrzane i zbyt suche, szczególnie w okresie zimowym; klimatyzacja nie niweluje tych niebezpieczeństw, a dodatkowo wprowadza nowe – w przypadku przestarzałych bądź nieodpowiednio

²³ Ibidem.

dezynfekowanych klimatyzatorów, rozwijają się w nich groźne dla zdrowia bakterie, które rozprzestrzeniają się w całych klimatyzowanych pomieszczeniach,

5. częste infekcje dróg oddechowych w środowisku pracy – nauczyciele bezpośrednio kontaktują się z dużą liczbą dzieci, które są bardzo podatne na występowanie infekcji przenoszonych drogą kropelkową,
6. stres (zawód nauczyciela wiąże się z wysokim poziomem stresu, podobnym do stwierdzonego w przypadku takich grup zawodowych, jak kontrolerzy lotów i lekarze) oraz inne obciążenia społeczne wynikające m. in. z wad organizacyjnych oraz nieprawidłowych relacji interpersonalnych w placówkach pedagogicznych²⁴.

Wśród czynników wewnętrznych powodujących zaburzenia głosu u nauczycieli najczęściej wymieniane są:

1. nieprawidłowa emisja głosu i wadliwa postawa w czasie emisji głosu – wady postawy, np. niekorzystna postawa siedząca (tzw. „za miednicą”) czy przygarbienie w czasie postawy stojącej, przekładają się na zaburzenia emisji głosu – powodują zaburzenie traktu oddechowego, a w konsekwencji zamykanie drogi do swobodnej fonacji,
2. brak przestrzegania higieny narządu głosu – (1) częste picie tak popularnej czarnej herbaty i kawy powoduje tylko czasowe nawilżenie śluzówki, po dłuższym czasie zawarte w tych napojach garbniki wysuszają delikatną tkankę jamy ustnej i powodują większe uczucie suchości, (2) palenie papierosów – czynne i bierne, które może powodować nowotwory,

²⁴ I. Polak, Znaczenie emisji głosu w kształceniu nauczycieli: materiały I Sympozjum Naukowego „Problemy pedagogiki wokalne”, „Zeszyty Naukowe AM we Wrocławiu”, 1990, 55, s. 111-115; A. Pruszevicz, *Zawodowe zaburzenia...*, op. cit.; *Głos narzędziem...*, op. cit.; M. Kręcicka-Zalesska, T. Kręcicki, E. Wierzbicka, *Głos i jego zaburzenia: zagadnienia higieny i emisji głosu*, Wrocław 2004; D. Dąbrowska, A. Dziewińska, *Emisja głosu: wybrane zagadnienia*, Wałbrzych 2005; *Emisja głosu: struktura, funkcja, diagnostyka, pedagogizacja*, red. Z. Pawłowski, Warszawa 2008; A. Sinkiewicz, *Kompleksowa ocena...*, op. cit.; *Rehabilitacja zawodowych...*, op. cit.; M. Rzepa, *Choroby zawodowe...*, op. cit.; E. Bińkuńska, *Emisja głosu...*, op. cit.

3. ogólny stan zdrowia, w tym: (1) samopoczucie (np. ogólne usposobienie oraz nastawienie do zawodu, zdolności do nawiązywania kontaktów międzyludzkich, szczególnie z dziećmi), (2) poczucie pewności siebie (zapobiega zdenerwowaniu, a w efekcie nieprawidłowemu oddechowi i wzmożonemu napięciu mięśni, w tym mięśni artykulacyjnych), (3) schorzenia ogólne, np. alergie, zaburzenia hormonalne, refluks żołądkowo-przełykowy (często rozpoznawany po raz pierwszy podczas endoskopii krtani),
4. przewlekłe choroby laryngologiczne, w tym chrypka oraz alergiczny nieżyt nosa,
5. nieprawidłowości konstytucjonalne traktu głosowego, np. wrodzone asymetrie lub dysplazje krtani, gardła i podniebienia²⁵.

Emisja i higiena głosu u nauczycieli

Głos wytwarzany jest w wyniku fonacji (*gr.* phone – dźwięk, pho-nema – głos). Termin *emisja* (łac. emissio – wypuszczanie, wydanie) w połączeniu z *głosem* oznacza w ujęciu: (1) encyklopedycznym – „[...] wydobyć głosu, tzw. fonacja, podstawowa umiejętność w sztuce śpiewu solowego i chóralnego, także odrębny przedmiot nauczania w szkołach muzycznych”²⁶, (2) specjalistycznym – wydobywanie głosu na zewnątrz, zgodnie z prawami fizjologii oraz wymogami estetycznymi²⁷.

Przyjęto, że emisja głosu jest zespołem czynności angażujących aparat artykulacyjny, fonacyjny oraz oddechowy przy jednoczesnym

²⁵ I. Polak, *Znaczenie emisji...*, op. cit.; A. Pruszewicz, *Zawodowe zaburzenia...*, op. cit.; *Głos narzędziem...*, op. cit.; M. Zalska-Kręcicka, T. Kręcicki, E. Wierzbicka, *Głos i jego zaburzenia...*, op. cit.; D. Dąbrowska, A. Dziewińska, *Emisja głosu*, op. cit.; *Emisja głosu: struktura...*, op. cit.; A. Sinkiewicz, *Kompleksowa ocena skuteczności ćwiczeń emisji głosu w profilaktyce zaburzeń głosu u nauczycieli*, Poznań 2008; *Rehabilitacja zawodowych...*, op. cit.; M. Rzepa, *Choroby zawodowe narządu głosu wśród nauczycieli*, „Nauczyciel i Szkoła” 2010, 3(48), s. 141-153.

²⁶ *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl.html> [dostęp: 09.01.2018].

²⁷ M. Majkowska, *Podstawowe zagadnienia emisji i higieny głosu*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”, 2004, 5, s. 93-101.

wykorzystaniu funkcji rezonansowej powstającej w części twarzowej czaszki, krtani i klatki piersiowej²⁸.

Higiena (gr. *hygieinos* – leczniczy) jest nauką, której celem jest poznanie wpływów otoczenia na zdrowie człowieka i reakcji organizmu na te wpływy²⁹. Higiena głosu dotyczy ochrony zdrowego głosu i popularyzacji odpowiednich zaleceń w tej dziedzinie, a jej główne zadania to: zapobieganie powstawaniu nerwic i innych zaburzeń koordynacji mięśni narządu głosu, zwłaszcza u dzieci i nauczycieli oraz zapobieganie szkodliwym wpływom środowiska – od wczesnego dzieciństwa do późnej starości³⁰.

Oba terminy, tj. *emisja głosu* i *higiena głosu* (w kontekście wykorzystania głosu jako narzędzia pracy) należy rozpatrywać łącznie, ponieważ – warunkiem prawidłowej emisji, jest właściwa higiena głosu.

Pomimo alarmujących danych dotyczących znacznej liczby nauczycieli zmagających się z problemami głosowymi, dopiero w XXI wieku problem dostrzeżony został przez decydentów i emisja głosu administracyjnie włączona została do programów kształcenia przygotowującego do zawodu.

W standardach kształcenia nauczycieli dotyczących studiów i studiów podyplomowych rozpoczynających się w roku akademickim 2003/2004 uwzględniono, że absolwent powinien m. in.:

[...] 1) posiadać umiejętność wypowiadania się w sposób poprawny i zrozumiały, z zachowaniem zasad kultury języka; 2) efektywnie i zgodnie z zasadami higieny posługiwać się narzędem głosu.

Na tzw. przedmioty uzupełniające, czyli emisję głosu oraz zasady bezpieczeństwa, udzielania pierwszej pomocy, odpowiedzialności prawnej opiekuna oraz inne przygotowania zawodowego, które

²⁸ H. Sobierajska, *Uczymy się śpiewać*, Warszawa 1972; A. Legieć-Matosiuk, J. Chacińska, *Emisja głosu: skrypt dla studentów*, Słupsk 1994; por. także inne wyjaśnienia: np. C.J. Wojtyński, *Emisja głosu*, Warszawa 1970; A. Suchanek, *Powszechne kształcenie głosu jako problem pedagogiczny*, Katowice 1989; M. Majkowska, *Podstawowe zagadnienia...*, op. cit.; *Emisja głosu...*, op. cit.

²⁹ *Medyczny słownik encyklopedyczny*, Kraków 1993, s. 138.

³⁰ A. Suchanek, *Powszechne kształcenie...*, op. cit., s. 70.

określała szkoła wyższa (np. etyka, kultura języka, historia i kultura regionu, przedmioty z zakresu sztuki i wiedzy o sztuce) przeznaczono w standardach łącznie 60 godzin (!)³¹. Dopiero w następnym dokumencie z 2004 roku zaznaczono, że na grupę przedmiotów uzupełniających należy przeznaczyć nie mniej niż 60 godzin, „[...] w tym co najmniej 30 godzin zajęć z zakresu emisji głosu”³².

W kolejnych standardach (z 2012 roku) założono, że po zakończeniu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela absolwent w zakresie emisji głosu posiada:

[...] a) podstawową wiedzę o funkcjonowaniu i patologii narządu mowy, b) wykształcone prawidłowe nawyki posługiwania się narządem mowy³³.

Niestety, bliżej nie określono w jaki sposób w kształceniu przyszłych nauczycieli należy realizować założone efekty w zakresie emisji i higieny głosu – liczbę godzin i sposób realizacji założeń pozostawiono w gestii szkoły wyższej.

Nieco szersze podejście do kształcenia w zakresie emisji głosu odnajdujemy w aktualnych standardach kształcenia nauczycieli. Zakłada się, że absolwent posiadający przygotowanie pedagogiczne będzie wiedział, jakie jest znaczenie języka jako narzędzia pracy w zawodzie nauczyciela. Założono także, że w czasie nauki student posiadać będzie wiedzę na temat budowy, działania i ochrony narządu mowy oraz zasad emisji głosu i będzie potrafił wykorzystać te zasady do posługiwania się aparatem głosu³⁴.

Rehabilitacja głosu zawodowego u nauczycieli jest jednym z najważniejszych etapów postępowania, w którego skład wchodzi

³¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 23 września standardów kształcenia nauczycieli, Dz.U., 2003, nr 170, poz. 1655, s. 11697.

³² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, 2004, Dz.U., nr 207, poz. 2110.

³³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, Dz.U., 2012, poz. 131, s. 4.

³⁴ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardy kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, Dz.U., 2019, poz. 1450.

profilaktyka i terapia. Bardzo ważną rolę w terapii nauczycieli z zaburzeniami emisji głosu odgrywa, obok foniatry i fizjoterapeuty, logopeda. Logopeda/terapeuta głosu ocenia postawę ciała, właściwy sposób oddychania, prawidłowe podparcie oddechowe, umiejętność uczynniania rezonatorów górnego i dolnego piętra, właściwy sposób fonacji oraz artykulacji podczas luźnej wypowiedzi nauczyciela. Każdy program rehabilitacji zaburzeń narządu głosu może być realizowany tylko przy ścisłej współpracy i zaufaniu chorego do lekarza, logopedy i fizjoterapeuty³⁵.

Kompetencje zawodowe nauczyciela

Termin *kompetencje* stosowany jest w użyciu potocznym, codziennym oraz specjalistycznym, w różnych dziedzinach wiedzy – wówczas w zależności od przyjętej perspektywy ma różne znaczenia³⁶. Etymologicznie pochodzi od łac. *competentia* – odpowiedniość, zgodność od *competere* – schodzić się, zgadzać się, nadawać się, współzawodniczyć (z kim)³⁷ i oznacza

[...] zdolność i gotowość podmiotu do wykonania zadań na oczekiwanym poziomie³⁸.

W ujęciu słownikowym kompetencja to: (1) właściwość, zakres uprawnień, pełnomocnictw instytucji albo osoby do realizowania określonego działania, (2) zakres czyjejś wiedzy, umiejętności, odpowiedzialności³⁹ lub szerzej: (1) zakres uprawnień urzędu lub urzędnika do zajmowania się określonymi sprawami i podejmowania dotyczących ich decyzji, (2) zakres czyjejś wiedzy, umiejętności i doświadczenia, (3) zdolność komórek do reagowania na określone

³⁵ Program ukierunkowany na powroty do pracy osób z zaburzeniami głosu o podłożu zawodowym, <http://www.programyздrowotne.pl/programypowrotudopracy/glos/Default.aspx> [dostęp: 22.04.2018].

³⁶ Ze względu na ograniczenia objętości tekstu, w tym miejscu pominięte zostaną niektóre perspektywy analizy pojęcia „kompetencje”.

³⁷ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1989, s. 271.

³⁸ H. Kwiatkowska, *Pedeutologia*, Warszawa 2008, s. 35.

³⁹ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów...*, op. cit., s. 271.

bodźce⁴⁰, albo: zakres pełnomocnictw i uprawnień, zakres działania organu władzy lub jednostki organizacyjnej; zakres czyjejś władzy, umiejętności i odpowiedzialności⁴¹.

Kompetencje, obok kwalifikacji⁴², stanowią jedno z kluczowych

⁴⁰ *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2005, s. 916.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² W ogólnym rozumieniu termin „kwalifikacja” oznacza „[...] wykształcenie i uzdolnienia potrzebne do pełnienia jakiejś funkcji lub wykonywania jakiegoś zawodu” (*Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/>, dostęp: 14.03.2018). W języku polskim terminy „kwalifikacje” i „kompetencje” są traktowane jako wyrazy bliskoznaczne i w odniesieniu do europejskich i polskich ram kwalifikacji nie można używać ich zamiennie [*Słownik podstawowych terminów dotyczących krajowego systemu kwalifikacji*, (red. S. Sławiński), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014]; W oficjalnych dokumentach znaczenia tych dwóch terminów, tj. „kompetencja” i „kwalifikacja” są wyraźnie rozgraniczone. Kwalifikacja definiowana jest jako: (1) „[...] kompetencje ocenione i zaświadczone przez właściwe instytucje” [Perspektywa uczenia się przez całe życie, <https://www.google.com/search?q=Za%C5%82%C4%85cznik+do+uchwa%C5%82y+Nr+160%2F2013+Rady+Ministr%C3%B3w+z+dnia+10+wrze%C5%9B-nia+2013+r.&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab#> (dostęp: 19.04.2018), s. 5] lub (2) „[...] formalny wynik procesu oceny i walidacji uzyskany w sytuacji, w której właściwy organ stwierdza, że dana osoba osiągnęła efekty uczenia się zgodne z określonymi standardami” [Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C 111/01) 2008, *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej*, C 111 z dn. 6.5.2008, s. 4], albo: (3) „[...] określony zestaw efektów uczenia się – zgodnych z ustalonymi standardami – których osiągnięcie zostało formalnie potwierdzone przez upoważnioną instytucję [*Słownik podstawowych...*, op. cit., s. 28]. Niektórzy autorzy traktują kompetencje nauczycieli jako kwalifikacje niezbędne do efektywnego wykonywania tego zawodu [W. Strykowski, *Kompetencje współczesnego nauczyciela*, „*Neodidagmata*” 2005, 27/28, s. 15-28; Strykowski W., *Szkoła współczesna i zachodzące w niej procesy*, [w:] *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, red. W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, Poznań 2007, s. 9-84]. Kluczowymi kryteriami uznania kwalifikacji zawodowej jest formalne potwierdzenie i zgodność z wymaganiami stawianymi w danym zawodzie lub na danym stanowisku. W przeciwieństwie do kwalifikacji, kompetencje zawodowe definiowane są w kategoriach wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych i personalnych, które nie muszą być formalnie weryfikowane. W myśl tej zasady, kompetencje mogą być traktowane na równi z kwalifikacjami pod warunkiem, że zostaną potwierdzone uzyskaniem przez pracownika lub kandydata do pracy stosownego certyfikatu (P. Jurek, *Metody pomiaru kompetencji zawodowych*, „*Zeszyt*

pojęć w dwóch powiązanych ze sobą systemach funkcjonujących w krajach Unii Europejskiej⁴³: (1) charakterystykach zawodów oraz (2) europejskim programie *LifeLong Learning Programme* (LLL) mającym na celu wspieranie rozwoju uczenia się przez całe życie i obejmującym kwalifikacje zdobywane w różnych formach kształcenia począwszy od niezaawansowanych kwalifikacji (poziom 1, na przykład świadectwo ukończenia szkoły podstawowej), aż po kwalifikacje zdobywane w uczelniach wyższych (poziom 8, na przykład doktorat) oraz zawodzie⁴⁴.

W europejskich i polskich dokumentach dotyczących ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie termin *kompetencja* (lub *kompetencje*) oznacza, np.: (1)

[...] udowodnioną zdolność stosowania wiedzy, umiejętności i zdolności osobistych, społecznych lub metodologicznych okazywaną w pracy lub nauce oraz w karierze zawodowej i osobistej⁴⁵,

(2)

[...] połączenie wiedzy, umiejętności i postaw⁴⁶ odpowiednich do sytuacji⁴⁷,

informacyjno-metodyczny doradcy zawodowego” 2012, nr 54, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa].

⁴³ W Polsce wyrażonych obecnie w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, Polskiej Ramie Kwalifikacji, Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji [Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 kwietnia 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, 2017, Dz.U., poz. 986].

⁴⁴ M. Kubryń, *Krajowe ramy kwalifikacji – krok po kroku: poradnik*, <https://sspw.pl/sites/default/files/files/KRK.pdf> [dostęp: 19.04.2018]. Z tego względu zagadnienie kompetencji nauczycieli w zakresie emisji głosu w pracy doktorskiej rozpatrywane będzie w dwóch aspektach: po pierwsze – jako element kształcenia nauczycieli będący częścią standardów przygotowujących do zawodu nauczyciela oraz po drugie – jako kompetencje wynikająca ze specyfiki zawodu.

⁴⁵ *Zalecenie Parlamentu...*, op. cit., s. 4.

⁴⁶ Autorzy słownika kluczowych pojęć związanych z krajowym systemem kwalifikacji, uważają, że termin „postawa” w kontekście ramy kwalifikacyjnej nie powinien być stosowany, mimo, że jest silnie zakorzeniony w polskiej tradycji językowej (*Słownik kluczowych...*, 2011).

⁴⁷ *Zalecenie Parlamentu...*, op. cit., s. 13.

(3)

[...] faktyczną wiedzę i umiejętności oraz zdolność ich wykorzystywania w zmieniających się warunkach życia⁴⁸.

Odnosząc termin *kompetencje* do standardów kształcenia, stosuje się go zamiennie z terminem *efekty uczenia się/efekty kształcenia się*, które oznaczają

[...] zasób wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych nabytych w procesie uczenia się⁴⁹.

Termin *kompetencje* w aspekcie standardów zawodowych, nie jest jednoznaczny. *Kompetencje zawodowe* mogą, np.: (1) oznaczać

[...] wszystko to, co pracownik wie, rozumie i potrafi wykonać, odpowiednio do sytuacji w miejscu pracy

i opisywane są trzema zbiorami: wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych⁵⁰ lub (2) stanowić konglomerat opanowanej wiedzy z danego zakresu (wiem co), umiejętności (wiedza proceduralna – wiem jak i potrafię), postaw (chcę i jestem gotów wykorzystać swą wiedzę)⁵¹ oraz – podobne stanowisko –

[...] w rozumieniu zawodowym kompetencje to dyspozycje przejawiające się w zakresie wiedzy, umiejętności i postaw, pozwalające realizować zadania zawodowe na odpowiednim, wymaganym poziomie⁵².

Kompetencje zawodowe można definiować także ze względu na podejście metodologiczne. Biorąc pod uwagę ujęcie różnic indywidualnych – stanowią je cechy osoby, które przejawiają się

⁴⁸ *Perspektywa uczenia...*, op. cit., s. 5.

⁴⁹ *Słownik podstawowych...*, op. cit., s. 57.

⁵⁰ *Materiał informacyjno-instruktażowy dla użytkowników standardów kompetencji zawodowych*, <http://psz.praca.gov.pl/documents/10240/3046874/Materia%C5%82%20informacyjno-instrukta%C5%BCowy%20dla%20u%C5%BCytkownik%C3%B3w%20standard%C3%B3w%20kompetencji%20zawodowych%20.pdf/f4f9f2b7-e05a-4fb9-91bf-7f84fd9a51b0> [dostęp: 19.04.2018], s. 6.

⁵¹ M. Kossowska, I. Sołtysińska, *Szkolenia pracowników a rozwój organizacji*, Kraków 2002, s. 14.

⁵² B. Taradejna, *Rola kompetencji zawodowych na współczesnym rynku pracy*, „Bezpieczeństwo Pracy” 2014, 8, s. 23.

w działaniach prowadzących do wykonania zadań zawodowych na wymaganym poziomie, a biorąc pod uwagę ujęcie behawioralne – kategorie zachowań konieczne do efektywnego pełnienia roli na danym stanowisku⁵³.

W XXI wieku kompetencje zawodowe rozumie się nie tylko jako profesjonalną wiedzę i umiejętności wymagane do pracy w danym zawodzie, czy na konkretnym stanowisku pracy, ale także jako zdolność jednostki do radzenia sobie w różnych sytuacjach zawodowych i życiowych⁵⁴. Problem kompetencji zawodowych najlepiej dopasowanych do zmieniającego się rynku pracy oraz związanych z tym oczekiwań społecznych jest od dawna dyskutowany na całym świecie⁵⁵. O doniosłości problemu świadczy także fakt, że stanowił on obiekt zainteresowania w 2017 roku podczas Światowego Forum Gospodarczego w Davos. Ustalono wówczas, że w przeciągu najbliższych pięciu lat najbardziej pożądanymi i poszukiwanymi przez pracodawców kompetencjami będą: innowacyjność, twórczość i kreatywność⁵⁶.

Termin *kompetencje i kompetencje zawodowe* stanowi przedmiot dociekań naukowych badaczy reprezentujących różne dyscypliny, m. in. psychologię, zarządzanie oraz pedagogikę.

Maria Dudzikowa stwierdza, że pojęcie kompetencji staje się w współczesnych nurtach pedagogiki paradygmatem. Według niej kompetencje to umiejętność wyższego rzędu, będąca skutkiem osiągnięciem przez ćwiczenie umiejętności i nabywanie doświadczeń, podbudowanych przekonaniem, pewnością opartą na refleksji, dlatego trzeba postąpić w określony sposób w określonej sytuacji⁵⁷.

⁵³ P. Jurek, *Metody pomiaru...*, op. cit., s. 13.

⁵⁴ B. Taradejna, *Rola kompetencji...*, op. cit., s. 22-26.

⁵⁵ *Model polskich standardów kwalifikacji zawodowych*, red. M. Butkiewicz, Warszawa 1995; R.E. Boyatzis, *Competencies in the 21st century*, "Journal of Management Development" 2008, 1, s. 5-12.

⁵⁶ M. Gojtowska, *Najbardziej pożądane kompetencje zawodowe w 2020 r.*, <https://porady.pracuj.pl/najbardziej-pozadane-kompetencje-zawodowe-w-2020-r/> [dostęp: 20.04.2018].

⁵⁷ M. Dudzikowa, *Kompetencje autokreacyjne – możliwości ich nabywania w trakcie studiów pedagogicznych*, „Edukacja, Studia, Badania, Innowacje” 1993, nr 4 (44), s. 27.

Kompetencje i kompetencje zawodowe są także tematami szerokiego dyskursu naukowego toczącego się w pedagogice, a w szczególności wokół nauczyciela i zawodu nauczycielskiego. Podejmowane były m. in.: (1) liczne próby zdefiniowania pojęcia *kompetencje* oraz (2) wyróżniano szereg klasyfikacji kompetencji nauczycieli⁵⁸.

⁵⁸ Np.: M. Czerepaniak-Walczak, *Kompetencje nauczyciela w kontekście założeń pedagogiki emancypacyjnej*, [w:] *Z pogranicza idei i praktyki edukacji nauczycielskiej*, red. M. Dudzikowa, A.A. Kotusiewicz, Białystok 1994, s. 53-61; M. Czerepaniak-Walczak, *Między dostosowaniem a zmianą: elementy emancypacyjnej teorii edukacji*, Szczecin 1994; R. Wawrzyniak, *Kompetencje komunikacyjne nauczyciela w perspektywie emancypacyjnej funkcji szkoły*, „Forum Oświatowe” 1994, 2, s. 135-141; S. Dylak, *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Poznań 1995; S. Dylak, *Nauczyciel, kompetencje i kształcenie zawodowe*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, T. III, red. T. Pilch, Warszawa 2004, s. 553-567; W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1996; E., Goźlińska, F. Szlosek, *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Radom 1997; E. Koziół, *Kompetencja roli zawodowej nauczyciela doskonalącego się w zawodzie – spojrzenie na problem*, [w:] *Problemy rozwoju zawodowego pracowników*, red. B. Pietrulewicz, Zielona Góra 1998, s. 23-29; R. Fisher, *Uczymy, jak się uczyć*, Warszawa 1999; B.D. Gołębiak, G. Teusz, *Edukacja poprzez język*, Warszawa 1999; M. Dudzikowa, *Kompetencje autokreacyjne – możliwości...*, op. cit., s. 27; M. Dudzikowa, *Kompetencje autokreacyjne – czy i jak są możliwe do nabycia w toku studiów pedagogicznych*, [w:] *Ewolucja tożsamości pedagogiki*, red. H. Kwiatkowska, Warszawa 1994, s. 204; M. Taraszkiewicz-Kotońska, *Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*, Poznań 2001; B. Chmielewska, *Kompetencje nauczyciela w zakresie wychowania do czasu wolnego*, [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, red. K. Ferenz, E. Koziół, Zielona Góra 2002, s. 79-80; K. Ferenz, *Kulturowe i polityczne konteksty ról nauczyciela*, [w:] *W poszukiwaniu wyznaczników kompetencji nauczyciela XXI wieku*, red. E. Koziół, E. Kobyłecka, Zielona Góra 2002, s. 47-48; M. Strzyżewska, *Kompetencje nauczycieli uczących dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, red. K. Ferenz, E. Koziół, Zielona Góra 2002, s. 53-62; W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003; E. Kobyłecka-Pasterniak, *O potrzebie doskonalenia kompetencji aksjologicznych nauczycieli z perspektywy ich działań w szkole*, [w:] *O nową jakość edukacji nauczycieli*, red. J. Madalińska-Michalak, Warszawa 2017, s. 33-41; E. Kobyłecka-Pasterniak, *Kompetencje nauczycieli jako zdolność i zmiana w kontekście podmiotowości i uprzedmiotowienia*, [w:] *Nauczyciel – tożsamość – rozwój*, red. R. Kwiecińska, S. Kowal, M. Szymański, Kraków 2007, s. 156-161; E. Kobyłecka-Pasterniak, *Kwalifikacje i kompetencje współczesnego nauczyciela – wychowawcy*, [w:] *Jakość życia i jakość szkoły: wprowadzenie w zagadnienia jakości i efektywności pracy szkoły*, red. I. Nowosad, I. Mortag, J. Ondráková, Zielona Góra 2010, s. 105-120; Famuła-Jurczak A., *O potrzebie nowego spojrzenia na rolę zawodową nauczyciela*, [w:] *Nauczyciel kreatorem zmiany*, red. B. Akimjaková, A. Famuła-Jurczak, P. Mazur, O.

Na przykład, w zakresie definiowania pojęcia – Wincenty Okoń, uważa, że kompetencje nauczyciela wyrażają się w zdolności do samorealizacji oraz zdolności do działania na określonych polach „pedagogicznego bycia”⁵⁹, a według Marii Czerepaniak-Walczak kompetencja to szczególna właściwość wyrażająca się w demonstrowaniu na wyznaczonym przez społeczne standardy poziomie, umiejętności adekwatnego zachowania się oraz jako kompozycja wiedzy, sprawności, rozumienia i pragnienia⁶⁰.

W rozumieniu pojęcia *kompetencje* autorzy definicji słownikowych oraz znajdujących się w literaturze specjalistycznej (wymienionej wyżej) i dokumentach administracyjnych w zasadzie są zgodni, że dwa komponenty kompetencji stanowią: wiedza i umiejętności. Rozbieżności dotyczą trzeciego lub następnych elementów składowych kompetencji. Wymienia się tu m. in.: postawy, wartości, cechy osobowości, doświadczenia, pragnienia, kompetencje społeczne.

Z zakresu podziałów, typologii czy rodzajów kompetencji nauczyciela – przykładowo – wyodrębnia się kompetencje: bazowe, konieczne, pożądane⁶¹ lub mówi się o kompetencjach: merytorycznych, dydaktyczno-metodycznych, wychowawczych⁶².

Nie ulega wątpliwości, że w każdym zawodzie kompetencje będą określone przez specyfikę tego zawodu oraz, że do tej specyfiki należy dopasować spójny systemem kształcenia zawodowego (m. in.

Račková, Ružomberok 2013, s. 42-61; E. Marek, *Wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne nauczycieli wczesnej edukacji w kontekście aktualnych standardów kształcenia nauczycieli*, [w:] *Kompetentny nauczyciel wczesnej edukacji inwestycją w lepszą przyszłość*, T. I, red. B. Bugajska-Jaszczott, J. Karczevska, A. Przychodni, E. Zyzik, Kielce 2013, s. 83-97; J. Szempruch, *Pedeutologia: studium teoretyczno-pragmatyczne*, Kraków 2013; Szempruch J., *Wsparcie nauczyciela w rozwoju kompetencji zawodowych*, [w:] *Kompetentny nauczyciel wczesnej edukacji inwestycją w lepszą przyszłość*, T. I, red. B. Bugajska-Jaszczott, J. Karczevska, A. Przychodni, E. Zyzik, Kielce 2013, s. 59-69. Ograniczenia ramowe niniejszego opracowania nie pozwalają na szczegółową ich analizę.

⁵⁹ W. Okoń, *Nowy słownik...*, op. cit., s. 176.

⁶⁰ M. Czerepaniak-Walczak, *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*, Toruń 1997, s. 87-88.

⁶¹ S. Dylak S., *Wizualizacja w kształceniu...*, op. cit., s. 38-39.

⁶² M. Taraszkiewicz-Kotońska, *Jak uczyć...*, op. cit., s. 175.

z tego względu powstał wspomniany wcześniej program *LifeLong Learning Programme*, którego Polska jest uczestnikiem). Współczesny absolwent kształcenia przygotowującego do zawodu nauczyciela jest przygotowany do pracy zgodnie ze specyfiką tego zawodu w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych⁶³. Kompetencje te może rozwijać i doskonalić, gdyż nie są one stałą cechą – ulegają zmianie wraz z rozwojem człowieka, poszerzaniem się jego wiedzy, umiejętności, jak również doświadczenia⁶⁴.

Dla potrzeb niniejszej pracy przyjęto – zgodnie z definicją zawartą w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji⁶⁵ – że *kompetencje nauczycieli*⁶⁶ to: (1) zasób wiedzy, (2) umiejętności, (3) kompetencji społecznych nabytych i rozwijanych w procesie kształcenia się oraz doświadczenia zawodowego⁶⁷.

Przyjęto także, że: (1) wiedzę stanowi zbiór opisów faktów, zasad, teorii i praktyk, przyswojonych w procesie uczenia się, odnoszących się do dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej, (2) umiejętności – zdolność wykonywania zadań i rozwiązywania problemów właściwych dla dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej, (3) kompetencje społeczne – zdolność kształtowania własnego rozwoju oraz autonomicznego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu zawodowym i społecznym, z uwzględnieniem etycznego kontekstu

⁶³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, 2012, Dz.U., poz. 131.

⁶⁴ A. Sierecka, K. Pindor, *Kompetencje i kwalifikacje zawodowe nauczycieli akademickich*, „Zeszyty Naukowe – Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych we Wrocławiu” 2012, 44(3), s. 263-271.

⁶⁵ *Zalecenie Parlamentu...*, op. cit.

⁶⁶ W określeniu „kompetencje nauczycieli” celowo pominięty został człon „zawodowe”, gdyż kompetencje dookreślone zostały terminem „nauczyciele”, który z kolei wskazuje na grupę zawodową.

⁶⁷ Na konieczność definiowania pojęcia „kompetencje nauczyciela” zgodnie z efektami kształcenia zawartymi w standardach kształcenia nauczycieli zwróciła także uwagę Elżbieta Marek [E. Marek, *Wiedza, umiejętności...*, op. cit.].

własnego postępowania⁶⁸. Poszczególne kategorie nie powinny być traktowane całkowicie rozłącznie, gdyż efekty określane jako wiedza obejmują pewien komponent umiejętności, umiejętności pokrywają się z pewnymi elementami wiedzy, a wiedza i umiejętności stanowią istotne składniki kompetencji społecznych⁶⁹.

Kompetencje nauczycieli w zakresie emisji i higieny głosu to: (1) zasób wiedzy, tj. zbiór opisów faktów, zasad, teorii i praktyk dotyczących emisji i higieny głosu, przyswojonych w procesie kształcenia się lub działalności zawodowej, (2) umiejętności, tj. zdolności przejawiane w wykonywanych zadaniach i rozwiązywaniu problemów związanych z emisją i higieną głosu, (3) kompetencje społeczne nabyte i rozwijane w procesie kształcenia się oraz doświadczenia zawodowego, tj. zdolności przejawiane w działaniu związanym z kształtowaniem własnego rozwoju w zakresie emisji i higieny głosu oraz autonomicznego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu zawodowym i społecznym, z uwzględnieniem etycznego kontekstu własnego postępowania.

Stopień opanowania kompetencji powinien zapewniać nauczycielom realizację zadań na wymaganym od nich poziomie⁷⁰. Do oceny poziomu kompetencji stosuje się najczęściej kilkustopniowe skale, np. skala pięciostopniowa: (1) poziom niski – brak pożądanych zachowań, popełnianie błędów, wyraźna nieumiejętność poradzenia sobie z zadaniami wymagającymi danej kompetencji, (2) poziom podstawowy (uczenia się) – podejmowanie prób zachowania się w oczekiwany sposób, poradzenia sobie z zadaniami wy-

⁶⁸ *Słownik podstawowych...*, op. cit.; por. także: H. Bednarczyk, S.M. Kwiatkowski, I. Woźniak, *Wstępny projekt modelu struktury standardu kompetencji zawodowych*, Warszawa-Radom 2012. Ogólne i szczegółowe wymagania w zakresie poszczególnych kategorii kompetencji uwzględniające specyfikę zawodu określają standardy kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Zawarte zostały w zestawach krótkich, ogólnych stwierdzeń (składników opisu), odnoszących się do wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, które są wymagane dla kwalifikacji uprawniających do wykonywania tego zawodu [*Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela*, 2012, Dz.U., poz. 131].

⁶⁹ *Słownik podstawowych...*, op. cit., s. 54.

⁷⁰ P. Jurek, *Metody pomiaru...*, op. cit., s. 77.

magającymi danych kompetencji, popełnianie błędów, (3) poziom dobry – poprawne wykonywanie większości zadań wymagających danej kompetencji, problemy z nieco trudniejszymi zadaniami, błędy w przypadku nowych, niestandardowych sytuacji, (4) poziom zaawansowany – sprawna, bezbłędna realizacja zadań wymagających danej kompetencji, radzenie sobie również z trudnymi zadaniami; przejawiane pozytywne zachowań opisujących daną kompetencję, również w niestandardowych sytuacjach – osoby takie często stawiane są jako wzór do naśladowania, (5) poziom wybitny – sprawne wykonanie nawet wyjątkowo trudnych zadań wymagających danej kompetencji, wskazywanie i tłumaczenie innym oczekiwanych zachowań⁷¹.

Podsumowanie

Pomimo włączenia zagadnień emisji i higieny głosu do programów kształcenia nauczycieli od wielu lat obserwuje się problemy z głosem występujące w tej grupie zawodowej. Dotyczy to nie tylko obserwacji czynionych w drugiej połowie XX wieku, ale także współcześnie.

W literaturze naukowej badacze prezentują szereg zagadnień wiążących się z omawianą problematyką. Aktualne dyskursy prowadzone przez autorów literatury specjalistycznej dotyczą: (1) istoty emisji i higieny głosu, (2) czynników ryzyka zaburzeń głosu, charakterystyk jednostek chorobowych związanych z głosem, statystyki chorób narządu głosu związanych z nadmiernym wysiłkiem głosowym, (3) kompetencji zawodowych, w tym kompetencji nauczycieli.

Badania dotyczące emisji głosu u nauczycieli prowadzone są wybiórczo, m. in.: w zakresie objawów czy częstości występowania problemów głosowych⁷² lub też zależności pomiędzy odbytym szkole-

⁷¹ Ibidem.

⁷² Np. E.M. Skorek, *Wymowa nauczyciela wzorem dla uczniów*, [w:] *Idee i strategie edukacji nauczycieli klas I-III i przedszkoli*, red. I. Adamek, Kraków 1998, s. 319-328; T. Łoś-Spychalska, M. Fiszer, M. Śliwińska-Kowalska, *Ocena częstości występowania chorób narządu głosu u nauczycieli*, „Otorynolaryngologia” 2002, 1, s. 39-44; L. Kataryńczuk-Mania, *Świadomość nauczycieli w zakresie aktywności głosowej i higieny*, [w:] *Edukacja artystyczna – nowe wyzwania*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Skarbona - Zielona Góra 2016, s. 161-179; G. Hryniewicz, *Problematyka zaburzeń emisji głosu u nauczycieli – wybrane zagadnienia*, [w:] *Wielowymiarowość przestrze-*

niem w zakresie emisji głosu a stopniem niedomagań narządu głosu wśród pracujących nauczycieli⁷³. Niewiele jest opracowań ukazujących poziom kompetencji nauczycieli w zakresie emisji głosu oraz ich zawodowych uwarunkowań, które mogłyby być stać się podstawą do opracowania skutecznego programu kształcenia przyszłych nauczycieli oraz doskonalenia kompetencji osób już pracujących w zawodzie. Autorzy niniejszego opracowania mają nadzieję, że tekst przyczyni się do szerszego zainteresowania tym zagadnieniem.

Bibliografia

- Bednarczyk H., Kwiatkowski S.M., Woźniak I., *Wstępny projekt modelu struktury standardu kompetencji zawodowych*, Warszawa-Radom 2012.
- Bińkuńska E., *Emisja głosu mówionego*, Bydgoszcz 2012.
- Boyatzis R.E., *Competencies in the 21st century*, "Journal of Management Development" 2008, 1, s. 5-12.
- Chmielewska B., *Kompetencje nauczyciela w zakresie wychowania do czasu wolnego*, [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, red. K. Ferencz, E. Kozioł, Zielona Góra 2002.
- Czerepaniak-Walczak M., *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*, Toruń 1997.
- Czerepaniak-Walczak M., *Kompetencje nauczyciela w kontekście założeń pedagogiki emancypacyjnej*, [w:] *Z pogranicza idei i praktyki edukacji nauczycielskiej*, red. M. Dudzikowa, A.A. Kotusiewicz, Białystok 1994.
- Czerepaniak-Walczak M., *Między dostosowaniem a zmianą: elementy emancypacyjnej teorii edukacji*, Szczecin 1994.
- Dąbrowska D., Dziewińska A., *Emisja głosu: wybrane zagadnienia*, Wałbrzych 2005.
- Dudzikowa M., *Kompetencje autokreacyjne – czy i jak są możliwe do nabycia w toku studiów pedagogicznych*, [w:] *Ewolucja tożsamości pedagogiki*, red. H. Kwiatkowska, Warszawa 1994.
- Dylak S., *Nauczyciel, kompetencje i kształcenie zawodowe*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, T. III, red. T. Pilch, Warszawa 2004.
- Dylak S., *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Poznań 1995.
- Emisja głosu: struktura, funkcja, diagnostyka, pedagogizacja*, red. Z. Pawłowski, Warszawa 2008.

ni profilaktyki logopedycznej, red. E.M. Skorek, Zielona Góra 2017, s. 311-322.

⁷³ I. Polak, *Znaczenie emisji...*, op. cit., s. 111-115.

- Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl.html> [dostęp: 09.01.2018].
- Famuła-Jurczak A., *O potrzebie nowego spojrzenia na rolę zawodową nauczyciela*, [w:] *Nauczyciel kreatorem zmiany*, red. B. Akimjaková, A. Famuła-Jurczak, P. Mazur, O. Račková, Ružomberok 2013.
- Ferenz K., *Kulturowe i polityczne konteksty ról nauczyciela*, [w:] *W poszukiwaniu wyznaczników kompetencji nauczyciela XXI wieku*, red. E. Kozioł, E. Kobyłecka, Zielona Góra 2002.
- Fisher R., *Uczymy, jak się uczyć*, Warszawa 1999.
- Głos narzędziem pracy: poradnik dla nauczycieli*, red. M. Śliwińska-Kowalska, Łódź 1999.
- Gojtowska M., *Najbardziej pożądane kompetencje zawodowe w 2020 r.*, <https://porady.pracuj.pl/najbardziej-pozadane-kompetencje-zawodowe-w-2020-r/> [dostęp: 20.04.2018].
- Gołębiak B.D., Teusz G., *Edukacja poprzez język*, Warszawa 1999.
- Goźlińska E., Szlosek F., *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Radom 1997.
- Hryniewicz G., *Problematyka zaburzeń emisji głosu u nauczycieli – wybrane zagadnienia*, [w:] *Wielowymiarowość przestrzeni profilaktyki logopedycznej*, red. E.M. Skorek, Zielona Góra 2017.
- Jurek P., *Metody pomiaru kompetencji zawodowych, Zeszyt informacyjno-metodyczny doradcy zawodowego – nr 54*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2012.
- Kataryńczuk-Mania L., *Świadomość nauczycieli w zakresie aktywności głosowej i higieny*, [w:] *Edukacja artystyczna – nowe wyzwania*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Skarbona - Zielona Góra 2016.
- Kobyłecka-Pasterniak E., *Kompetencje nauczycieli jako zdolność i zmiana w kontekście podmiotowości i uprzedmiotowienia*, [w:] *Nauczyciel – tożsamość – rozwój*, red. R. Kwiecińska, S. Kowal, M. Szymański, Kraków 2007.
- Kobyłecka-Pasterniak E., *Kwalifikacje i kompetencje współczesnego nauczyciela – wychowawcy*, [w:] *Jakość życia i jakość szkoły: wprowadzenie w zagadnienia jakości i efektywności pracy szkoły*, red. I. Nowosad, I. Mortag, J. Ondráková, Zielona Góra 2010.
- Kobyłecka-Pasterniak E., *O potrzebie doskonalenia kompetencji aksjologicznych nauczycieli z perspektywy ich działań w szkole*, [w:] *O nową jakość edukacji nauczycieli*, red. J. Madalińska-Michalak, Warszawa 2017.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1989.
- Kossowska M., Sołtysińska I., *Szkolenia pracowników a rozwój organizacji*, Kraków 2002.

Kozioł E., *Kompetencja roli zawodowej nauczyciela doskonalącego się w zawodzie – spojrzenie na problem*, [w:] *Problemy rozwoju zawodowego pracowników*, red. B. Pietrulewicz, Zielona Góra 19989.

Kręcicka-Zalesska M., Kręcicki T., Wierzbicka E., *Głos i jego zaburzenia: zagadnienia higieny i emisji głosu*, Wrocław 2004.

Kubryń M., *Krajowe ramy kwalifikacji – krok po kroku: poradnik*, <https://sspw.pl/sites/default/files/files/KRK.pdf> [dostęp: 19.04.2018].

Kwiatkowska H., *Pedeutologia*, Warszawa 2008.

Legieć-Matosiuk A., Chacińska J., *Emisja głosu: skrypt dla studentów*, Słupsk 1994.

Łoś-Spychalska T., Fiszer M., Śliwińska-Kowalska M., *Ocena częstości występowania chorób narządu głosu u nauczycieli*, „*Otorynolaryngologia*” 2002, 1, s. 39-44.

M. Dudzikowa, *Kompetencje autokreacyjne – możliwości ich nabywania w trakcie studiów pedagogicznych*, „*Edukacja, Studia, Badania, Innowacje*” 1993, nr 4 (44).

Majkowska M., *Podstawowe zagadnienia emisji i higieny głosu*, „*Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*” 2004, 5, s. 93-101.

Maniecka-Aleksandrowicz M., *Klasyfikacja zaburzeń głosu*, „*Audiofonologia*” 1997, 10, s. 62-67.

Medyczny słownik encyklopedyczny, Kraków 1993.

Marek E., *Wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne nauczycieli wczesniej edukacji w kontekście aktualnych standardów kształcenia nauczycieli*, [w:] *Kompetentny nauczyciel wczesniej edukacji inwestycją w lepszą przyszłość*, T. I, red. B. Bugajska-Jaszczott, J. Karczewska, A. Przychodni, E. Zyzik, Kielce 2013.

Marek K., *Choroby zawodowe*, Warszawa 2001.

Materiał informacyjno-instruktażowy dla użytkowników standardów kompetencji zawodowych, <http://psz.praca.gov.pl/documents/10240/3046874/Materia%C5%82%20informacyjno-instrukta%C5%BCowy%20dla%20u%C5%BCytkownik%C3%B3w%20standard%C3%B3w%20kompetencji%20zawodowych%20.pdf/f4f9f2b7-e05a-4fb9-91bf-7f84fd9a51b0> [dostęp: 19.04.2018].

Model polskich standardów kwalifikacji zawodowych, red. M. Butkiewicz, Warszawa 1995.

Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 kwietnia 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, 2017, Dz.U., poz. 986.

Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 września 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie chorób zawodowych, Dz.U., 2013, poz. 1367.

Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1996.

Perspektywa uczenia się przez całe życie, <https://www.google.com/search?q=Za%20C5%82%C4%85cznik+do+uchwa%20C5%82y+N-r+160%2F2013+Rady+Ministr%C3%B3w+z+dnia+10+wrze%C5%9B-nia+2013+r.&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab#> [dostęp: 19.04.2018].

Polak I., *Znaczenie emisji głosu w kształceniu nauczycieli: materiały I Sympozjum Naukowego „Problemy pedagogiki wokalnej”*, „Zeszyty Naukowe AM we Wrocławiu” 1990, 55, s. 111-115.

Program ukierunkowany na powroty do pracy osób z zaburzeniami głosu o podłożu zawodowym, <http://www.programyzdrowotne.pl/programypowrotudopracy/glos/Default.aspx> [dostęp: 22.04.2018].

Pruszewicz A., *Zawodowe zaburzenia głosu*, [w:] *Foniatrya kliniczna*, red. A. Pruszewicz, Warszawa 1992.

Rehabilitacja zawodowych zaburzeń głosu: poradnik dla nauczycieli, red. M. Śliwińska-Kowalska, E. Niebudek-Bogusz, Łódź 2009.

Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1974 r. w sprawie chorób zawodowych, Dz.U., 1974, nr 45, poz. 271.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 23 września standardów kształcenia nauczycieli, Dz.U., 2003, nr 170, poz. 1655, s. 11697.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, 2004, Dz.U., nr 207, poz. 2110.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, Dz.U., 2012, poz. 131.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardy kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, Dz.U., 2019, poz. 1450.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 lipca 1954 r. w sprawie wykazu chorób zawodowych, Dz.U., 1954, nr 35, poz. 146.

Rzepa M., *Choroby zawodowe narządu głosu wśród nauczycieli*, „Nauczyciel i Szkoła” 2010, 3(48), s. 141-153.

Sierecka A., Pindor K., *Kompetencje i kwalifikacje zawodowe nauczycieli akademickich*, „Zeszyty Naukowe – Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych we Wrocławiu” 2012, 44(3), s. 263-271.

Sinkiewicz A., *Kompleksowa ocena skuteczności ćwiczeń emisji głosu w profilaktyce zaburzeń głosu u nauczycieli*, Poznań 2008.

Skorek E.M., *Profilaktyka logopedyczna – poziomy i strategię*, [w:] *Wielowymiarowość przestrzeni profilaktyki logopedycznej*, red. E.M. Skorek, Zielona Góra 2017.

- Skorek E.M., *Wymowa nauczyciela wzorem dla uczniów*, [w:] *Idee i strategie edukacji nauczycieli klas I-III i przedszkoli*, red. I. Adamek, Kraków 1998.
- Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/> [dostęp:14.03.2018].
- Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2005.
- Słownik podstawowych terminów dotyczących krajowego systemu kwalifikacji*, red. S. Sławiński, Warszawa 2014.
- Smith E., Gray S.D., Dove H., Kirchner L., Heras H., *Frequency and effects of teachers' voice problems*, „Journal of Voice” 1997, 11(1), s. 81-87.
- Sobierajska H., *Uczymy się śpiewać*, Warszawa 1972.
- Strykowski W., *Kompetencje współczesnego nauczyciela*, „Neodidagmata” 2005, 27/28, s. 15-28.
- Strykowski W., Strykowska J., Pielachowski J., *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003.
- Strykowski W., *Szkoła współczesna i zachodzące w niej procesy*, [w:] *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, red. W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, Poznań 2007.
- Strzyżewska M., *Kompetencje nauczycieli uczących dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, red. K. Ferenz, E. Kozioł, Zielona Góra 2002.
- Suchanek A., *Powszechne kształcenie głosu jako problem pedagogiczny*, Katowice 1989.
- Szempruch J., *Pedeutologia: studium teoretyczno-pragmatyczne*, Kraków 2013.
- Szempruch J., *Wsparcie nauczyciela w rozwoju kompetencji zawodowych*, [w:] *Kompetentny nauczyciel wczesnej edukacji inwestycją w lepszą przyszłość*, T. I, red. B. Bugajska-Jaszczott, J. Karczewska, A. Przychodni, E. Zyzik, Kielce 2013.
- Szeszenia-Dąbrowska N., Wilczyńska U., Szymczak W., *Choroby zawodowe stwierdzone w Polsce w 2004 r.*, „Medycyna Pracy” 2005, 56(4), s. 275-284.
- Śliwińska-Kowalska M., Niebudek-Bogusz E., Fiszer M., Los-Spychalska T., Kotyło P., Sznurowska-Przygocka B., Modrzewska M., *The prevalence and risk factors for occupational voice disorders in teachers*, „Folia Phoniatria et Logopaedica”, 2006, nr 58(2), s. 85-101.
- Świątkowska B., Hanke W., *Choroby zawodowe w Polsce w 2016 roku*, „Medycyna Pracy” 2018, 69(6), s. 643-650.
- Taradejna B., *Rola kompetencji zawodowych na współczesnym rynku pracy*, „Bezpieczeństwo Pracy” 2014, 8.
- Tarasiewicz B., *Mówię i śpiewam świadomie: podręcznik do nauki emisji głosu*, Kraków 2003.
- Taraszkiewicz-Kotońska M., *Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*, Poznań 2001.

Wawrzyniak R., *Kompetencje komunikacyjne nauczyciela w perspektywie emancypacyjnej funkcji szkoły*, „Forum Oświatowe” 1994, 2, s. 135-141.

Wojtyński C.J., *Emisja głosu*, Warszawa 1970.

Wołoszyn-Spirka W., *W poszukiwaniu realistycznych podstaw moralnego postępowania nauczyciela*, Bydgoszcz 2001.

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C 111/01) 2008, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 111 z dn. 6.5.2008.

Streszczenie

Podstawowym narzędziem pracy nauczycieli jest głos. Celem niniejszego tekstu jest zwrócenie uwagi na dysfonie zawodowe, które pomimo podjętych działań profilaktycznych związanych z emisją głosu, nadal utrzymują się w czołówce listy złożonej z dwudziestu sześciu chorób o podłożu zawodowym. W tekście przybliżona zostanie problematyka zawodowych uwarunkowań problemów głosowych nauczycieli jak również zagadnienia dotyczące kompetencji zawodowych nauczycieli. Wskazane zostaną także obszary podejmowanych badań nad emisją głosu i na tym tle ukazane będzie znaczenie badań nad kompetencjami nauczycieli w zakresie emisji głosu.

Słowa kluczowe: zaburzenia głosu, nauczyciele

Abstract

The basic tool of teachers' work is voice. The purpose of this text is to draw attention to professional dysphonia, which, despite the preventive measures taken related to voice emission, still remain at the top of the list of twenty-six occupational diseases. The text will introduce the issues of professional conditioning of teachers, voice problems as well as issues related to teachers' professional competence. Areas of research on voice emission will also be indicated and in this context the importance of research on the competence of teachers in the field of voice emission will be shown.

Key words: voice disorders, teachers